

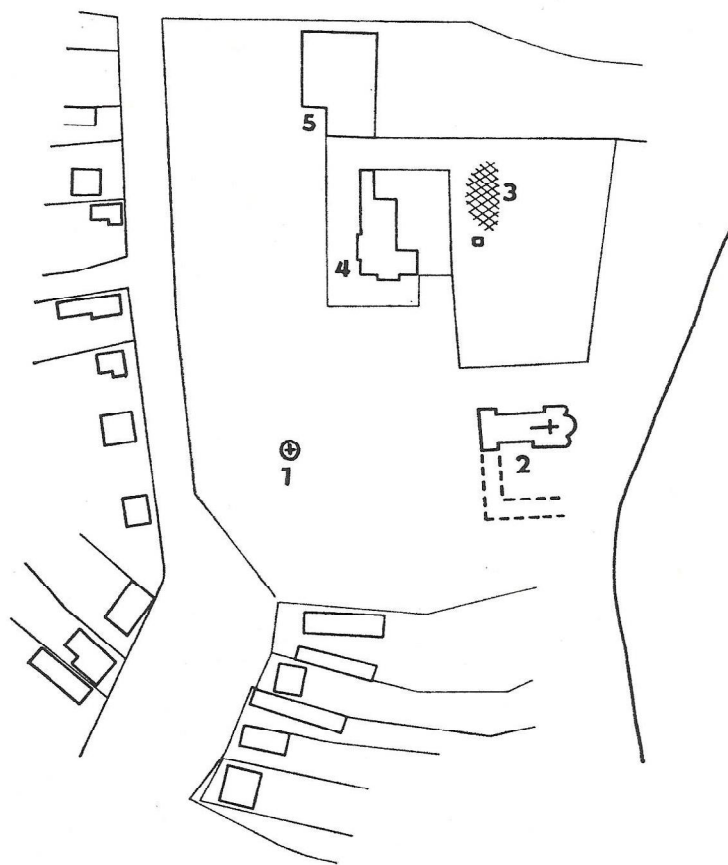
VEĽKOMORAVSKÉ POHREBISKO V BÍNI

Štefan Holčík

Veľkomoravské osídlenie na ploche obce Bíňa (okr. Nové Zámky) je známe už niekoľko desaťročí. Roku 1962 preskúmal A. Habovštiak časť sídliska na severnom okraji dnešnej obce v areáli bývalého parku pálfyovského kaštieľa, ktorý po druhej svetovej vojne zbúrali (Habovštiak, 1966).

V centre obce stojí románsky kláštorň kostol, prenikavo reštaurovaný v 19. storočí a po druhej svetovej vojne, a rotunda, o ktorej sa predpokladalo, že môže pochádzať z veľkomoravského obdobia. Taký predpoklad sa síce nepotvrdil, ale dokázalo sa, že v tesnom okolí rotundy sa už v 9. storočí pochovávalo. A. Habovštiak tam odkryl porušený hrob muža, v ktorom sa okrem časti kostry našli železné ostrohy. Možno ich datovať do 9. storočia. Pochovávanie na tomto mieste bolo však medzi 9. a 19. storočím také intenzívne, že najstaršie hroby boli neskôr pri pochovávaní ďalších generácií porušené alebo úplne zničené. Ani napriek veľmi dôkladnému archeologickému výskumu sa v blízkosti rotundy nepodarilo odkryť iné hroby z 9. storočia. Až roku 1978 sa vo vzdialenosti asi 40 cm severovýchodne od rotundy, v záhrade pred budovou rímsko-katolíckej fary, podarilo odkryť ďalší hrob (Holčík, 1980). V hrobe bolo pochované malé dieťa, ktorého kostra bola natoľko zotletá, že sa nedala zo zeme vybrať. Bolo to zrejme novonarodené, možno ešte nepokrstené dieťa, ktoré mohli pochovať na perifériu alebo za plotom (?) cintorína. Do hrobu mu však vložili ako ozdobu alebo súčasť oblečenia dva duté strieborné gombíky, ktoré ležali na prsiach. Gombíky majú výrazný tepaný povrch s reliéfnou výzdobou. Bez pochybností ich možno priradiť k známym gombíkom z veľkomoravských lokalít na Morave. V hrobe dieťaťa sa našli aj dve hrozičkové náušnice. Podľa týchto nálezov možno hrob datovať najneskôr do poslednej štvrtiny 9. storočia.

Ďalšie veľkomoravské hroby sa nachádzali na relatívne blízkej parcele, ktorá sa v 20. až 60. rokoch 20. storočia používala ako hospodársky dvor fary. Od známej rotundy je táto plocha vzdialená 150 až 180 m severovýchodným smerom. Na prebádanej ploche asi 12×12 m sa odkrylo

Plán 1. Centrum obce Bíňa s vyznačením miesta veľkomoravského cintorína. 1 — rotunda; 2 — románsky kostol a areál kláštora; 3 — veľkomoravský cintorín; 4 — budova rím.-kat. fary; 5 — budova MNV a kultúrne stredisko

22 kostrových hrobov. Jeden z nich bol praveký (Holčík, 1981) a päť novovekých. Tie sa od ostatných nápadne líšili predovšetkým orientáciou, ale aj sprievodnými nálezmi.

Ostatné hroby, v počte šesťnásť, boli buď priamo nálezmi datované do veľkomoravského obdobia, alebo, ak boli bez nálezov, možno ich datovať na základe analogického pohrebného rítu a hĺbky hrobovej jamy (obyčajne na úrovni sterilného sprášového podlažia, alebo len veľmi mierne zahĺbené do neho).

Na prvý z hrobov na hospodárskom dvore (preto index HD) sa prišlo náhodou roku 1980, preto nebol preskúmaný dostatočne precízne. Zachránili sa z neho len jednotlivé korálky a fragmenty neurčitého predmetu (šperku?). Ďalšie hroby sa už bádali intencionálne a možno predpokladať, že celé pohrebisko je preskúmané bezo zvyšku. Cintorín na tomto mieste

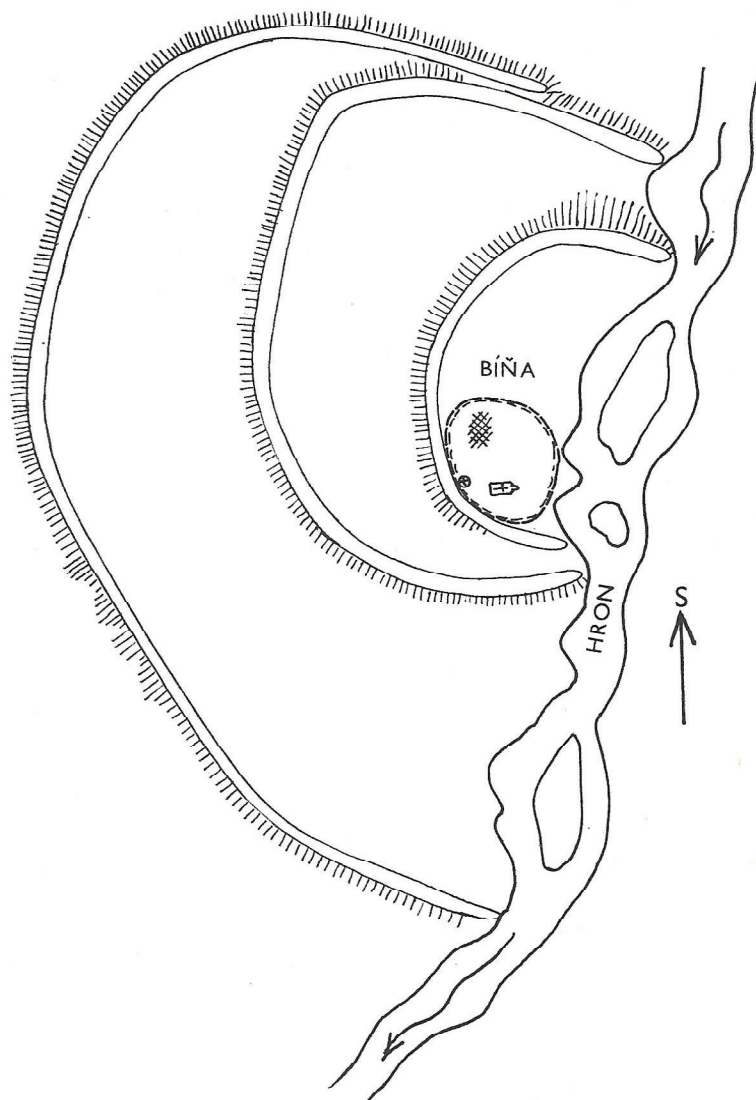
sa nedal skúmať plošným odkryvom, lebo plocha bola obrábaná. Preto sa postupovalo sondážnou metódou a nakoniec sa preskúmali aj bloky medzi jednotlivými objavenými hrobmi, lebo ďalšie kostry sa dali predpokladať práve medzi nimi. Plán pohrebiska ukazuje, že hroby tvorili skupinu rozloženú po oboch stranách centrálneho hrobu. Ten sme však preskúmali ako predposledný, preto je očíslovaný číslom HD 21.

Objavenie hrobu HD 1 upozornilo na možnosť výskytu hrobov na mieste, kde sa predtým hroby nenašli a ani nepredpokladali. V hrobe HD 1 bola pochovaná pravdepodobne mladá žena vo veku 15 až 19 rokov.

Ďalší hrob — HD 2 — detský — obsahoval okrem kostry jeden sklený korálik, zlomky 4 bronzových krúžkov a fragment náušnice. Bronzová liata náušnica bola poškodená už pred uložením do hrobu. Dieťa ju mohlo nosiť ako prívesok na prsiach. Náušnicu možno datovať do polovice 9. storočia. Kostra v hrobe HD 2 bola uložená rovnako plytko ako v hrobe HD 1 — len 100 cm pod povrchom. Predpokladáme, že aj hrob HD 1 možno datovať do 9. storočia a že pôvodný terén bol na tomto mieste neskôr znížený. Obrisy hrobových jám sa nepodarilo rozpoznať.

Evidentne veľkomoravský bol ďalší hrob HD 3. Hlboký bol až 180 cm, obsahoval kostru mladého muža (18 až 22 rokov), ktorý bol pochovaný v drevenej rakve. Hrobová jama bola zahĺbená do sprašového podlažia a na dne jamy bol ešte pod nohami pochovaného zahĺbený priečny žliabok. Pochovaný mal na obuvi pripevnené ostrohy, ktoré možno datovať do prvej polovice 9. storočia (Bialeková, 1977; tab. 106, 115). S ostrohami sa našli aj pracky a nákončia remencov a upevňovacie pliešky na koncoch ramien ostrôh boli ozdobené jednoduchým ornamentom vbíjaným z medeneho či mosadzného drôtu do železa. Mimoriadne silne korodované ostrohy sa napriek konzervátorskému zásahu čiastočne rozpadli. Na röntgenových snímkach je však jasný ich pôvodný tvar i vbíjaná výzdoba. Nákončia remencov a zachycovacie platničky ostrôh majú tvar lastovičích chvostov. Ich obrys bol zdôraznený zatlčenými kolíčkami zo žltého kovu. Remence boli do nich upevnené trojicami nitov, ktoré mali zrejme ozdobné hlavičky. Aj prievliečky boli ozdobne upravené a ich obrys zdôraznený kolíčkami zo žltého kovu. Analogické ostrohy s príslušenstvom zhrnula B. Kavánová v práci z roku 1976 (tab. VIII). Hrobová jama sa dala sledovať od hĺbky 155 cm, a to obrysom truhly, ktorý bol tvorený spráchniveným drevom a rysoval sa ako obdĺžnik s rozmermi 50×190 cm. Kostra bola okrem niekoľkých zubov, fragmentov lebky a fragmentov dlhých kostí zotletá. Okrem železných ostrôh hrob neobsahoval iné datovateľné predmety.

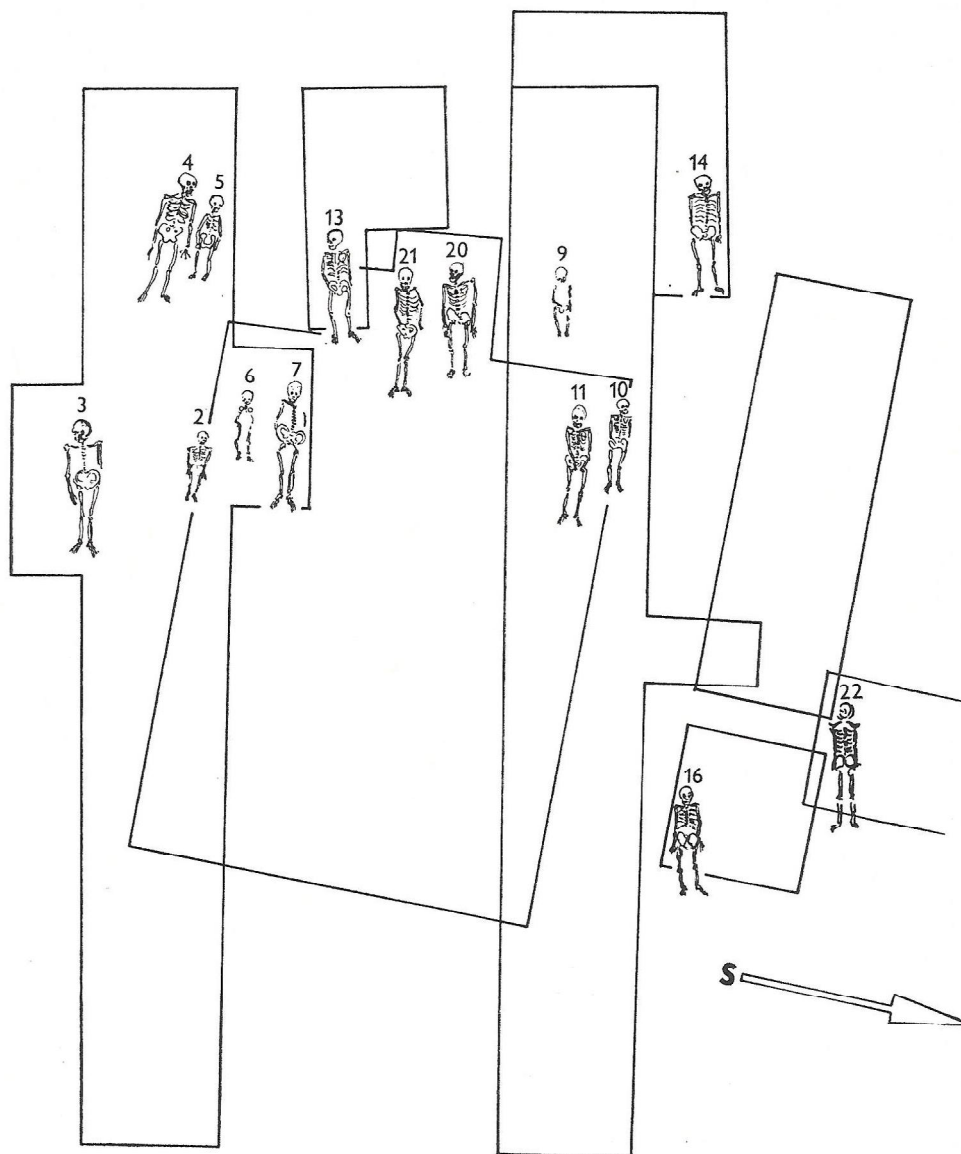
Hroby HD 4 a HD 5 ležali nápadne blízko seba. Telo pochované v hrobe HD 5 bolo evidentne do hrobu vložené až po pochovaní mŕtveho HD 4, lebo pravé rameno menšej kostry ležalo na ľavom ramene väčšej kostry a panvová kosť kostry HD 5 prekrývala ľavú dlaň pochovaného v hrobe HD 4. Obe kostry pritom ležali na relatívne tej istej úrovni, 150 cm pod povrchom (nohy HD 4 na úrovni 160 cm pod

Plán 2. Areál obce Biňa s vyznačením miesta nálezu pohrebiska a s rekonštrukciou pôvodného priebehu valového opevnenia

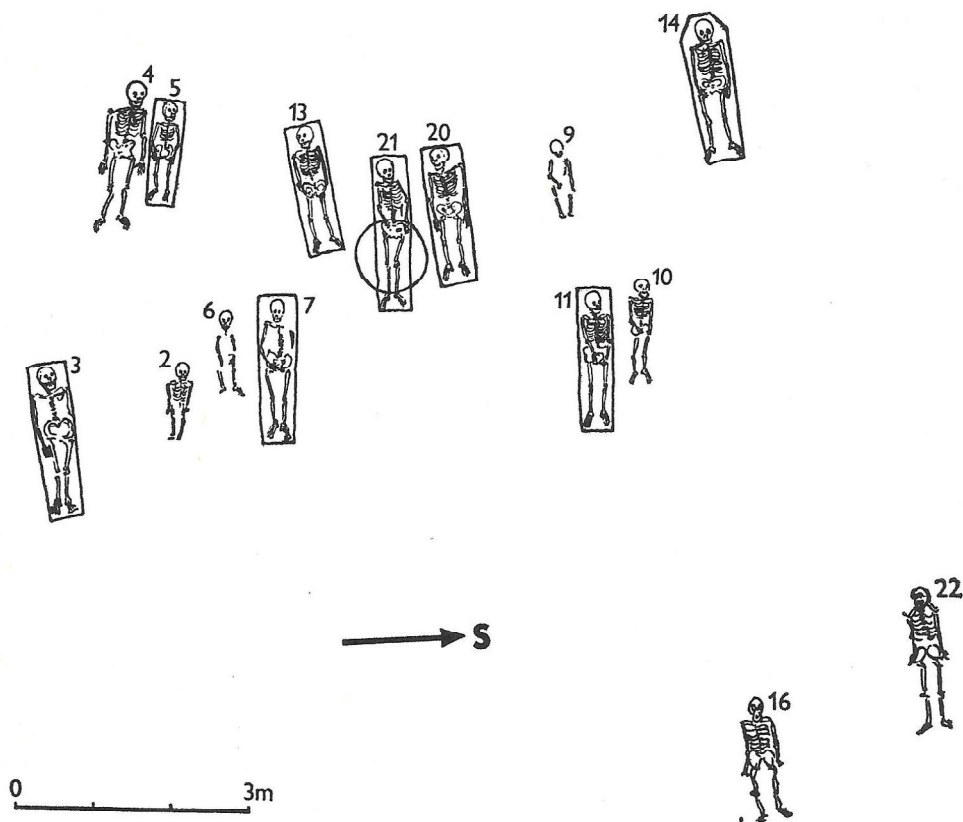
povrchom). Pod panvou kostry HD 4 sa našiel fragment detskej lebky (6 až 12 mesiacov), zrejme z porušeného staršieho detského hrobu. V hrobe HD 4 sa nenašiel nijaký datovateľný predmet. Kúsok medeného plechu na úrovni panvy sa mohol do hrobu dostať so zásypom. V hrobe bol pochovaný 20 až 30-ročný muž.

Kostra z hrobu HD 5 (dlhá len 130 cm) ležala severne od kostry HD 4. Pôvodne sme ju považovali za dieťa, podľa posudku antropológa to však

Plán 3. Biňa — Hospodársky dvor far. Plán pohrebiska s vyznačenými sondami

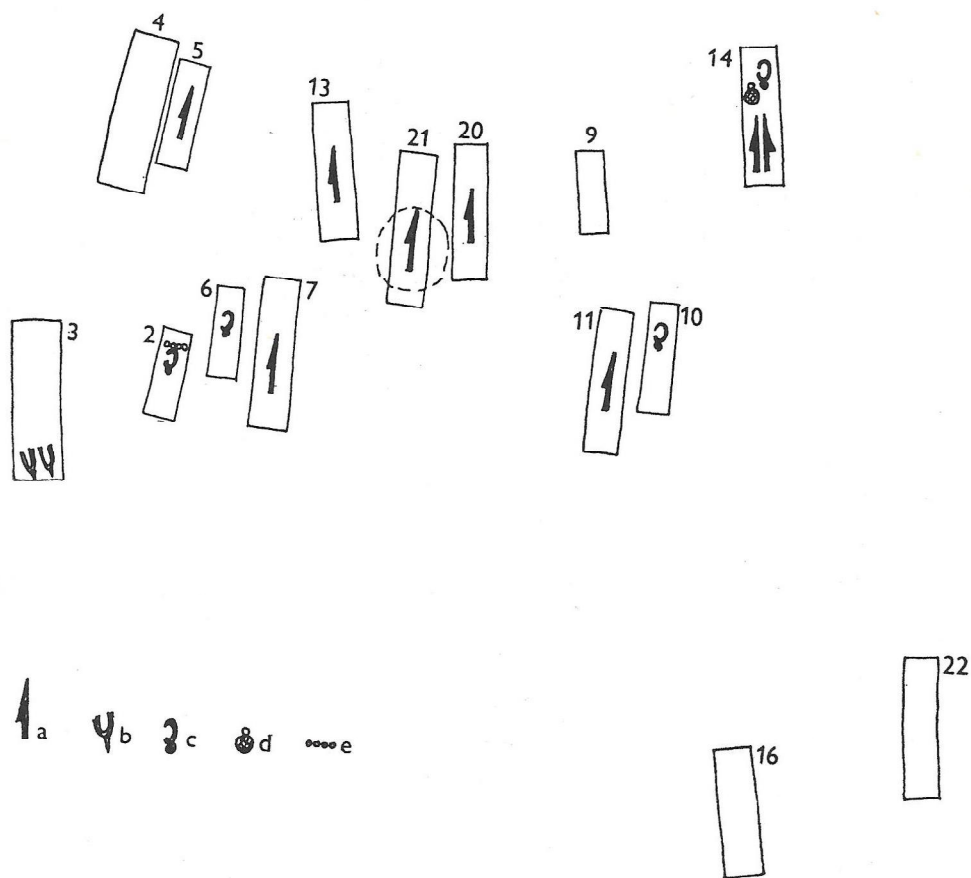
bola pravdepodobne žena vo veku 20 až 30 rokov. Pri jej nohách sa objavil kúsok spráchniveného dreva, ktorý by mohol poukazovať na truhlu alebo obloženie hrobovej jamy (hrobové jamy hrobov HD 4 a HD 5 sa nepodarilo zachytiť). Nad kolenami kostry (asi 3 až 5 cm nad kosťami) ležala neskororímska bronzová spona. Pomerne vysoký oblúk spony je prične klenutý, prechádza plynule do zachycovača. Ihla bola v pokračovaní

Plán 4. Bíňa — Hospodársky dvor fary. Plán pohrebiska s vyznačenými hrobovými jamami a truhlami

dvojitého vinutia, po vybratí zo zeme sa odlomila. Spona je dlhá 5,4 cm. Nie je vylúčené, že v hrobe spínala odev pochovanej. Do hrobu sa mohla dostať aj so zásypom, ale jej poloha vzhľadom ku kostre poukazuje skôr na praktické použitie. Ulna a rádius pravej ruky boli na distálnych koncoch prekryté korodovaným železným nožíkom. Jeho rukoväť z organického materiálu sa nezachovala. Dĺžka nožíka v čase nálezu bola 13,7 cm, šírka čepele 2 cm. Bol to prvý nožík nájdený na tomto cintoríne.

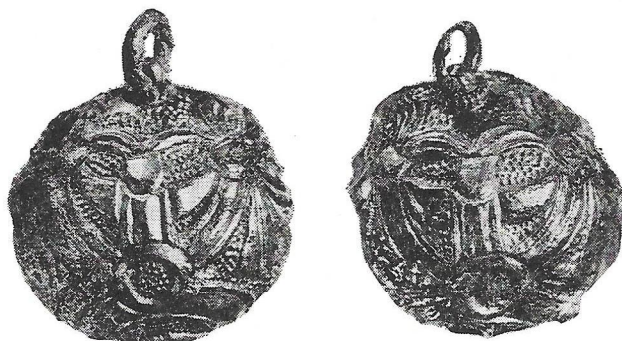
Hrob HD 6 obsahoval v hĺbke 160 cm úplne rozpadnutú detskú kostru, ktorá bola pôvodne uložená v drevenej schránke. Rozmery hrobovej jamy sú pravdepodobne totožné s rozmermi drevenej schránky (truhly či obloženia jamy): 40×120 cm. Zemina tmavohnedooranžovej farby a zvlášť jemnej konzistencie pri nohách poukazovala na možnosť rozpadnutej koženej obuvi. Kostra sa s výnimkou kúskov dlhých kostí a zubov nezachovala, podľa antropologického posudku malo dieťa 8 až 9 rokov. Všetky kostry antropologicky spracoval dr. Milan Thurzo z Prírodovedného múzea Slovenského národného múzea. Nad ľavým kolenom kostry

Plán 5. Bída — Hospodársky dvor fary. Plán pohrebiska s vyznačením nálezov. Legenda: a — nôž; b — ostroha; c — náušnica; d — gombík; e — korálky. V hrobe HD 14 sa našli aj prstene

ležal železný nožík, pôvodne asi uložený v puzdre z organického materiálu. O niečo nižšie, pri kosti predkolenia, ležal bronzový uzavretý krúžok s priemerom 1,5 cm. Pod lebku po oboch stranách ležali dvojice kovových krúžkov, pričom jeden väčší a jeden menší krúžok (oba pokryté medenkou) boli do seba navlečené ako články reťaze. Krúžky slúžili ako náušnice alebo ako ozdoby účesu. Priemer väčšieho krúžku je 2,3 cm, menšieho 1,3 cm.

H r o b H D 7 ležal rovnobežne s kostrou HD 6, severne od nej. Kostra na úrovni 160 cm pod povrchom bola uložená v drevenej rakve. Tmavohnedá jemná zemina okolo nôh mohla byť pozostatkom zotletej koženej obuvi. Na pravom predlaktí pochovaného ležal železný nožík. Vo vrstve korózie na jeho povrchu boli zakonzervované odtlačky dreva z pošvy a z rukoväti, ktorá bývala upevnená na odsadený trň. Celková dĺžka noža

Tab. 1. Biňa — Veľkomoravské strieborné gombíky z detského hrobu v záhrade pred farou

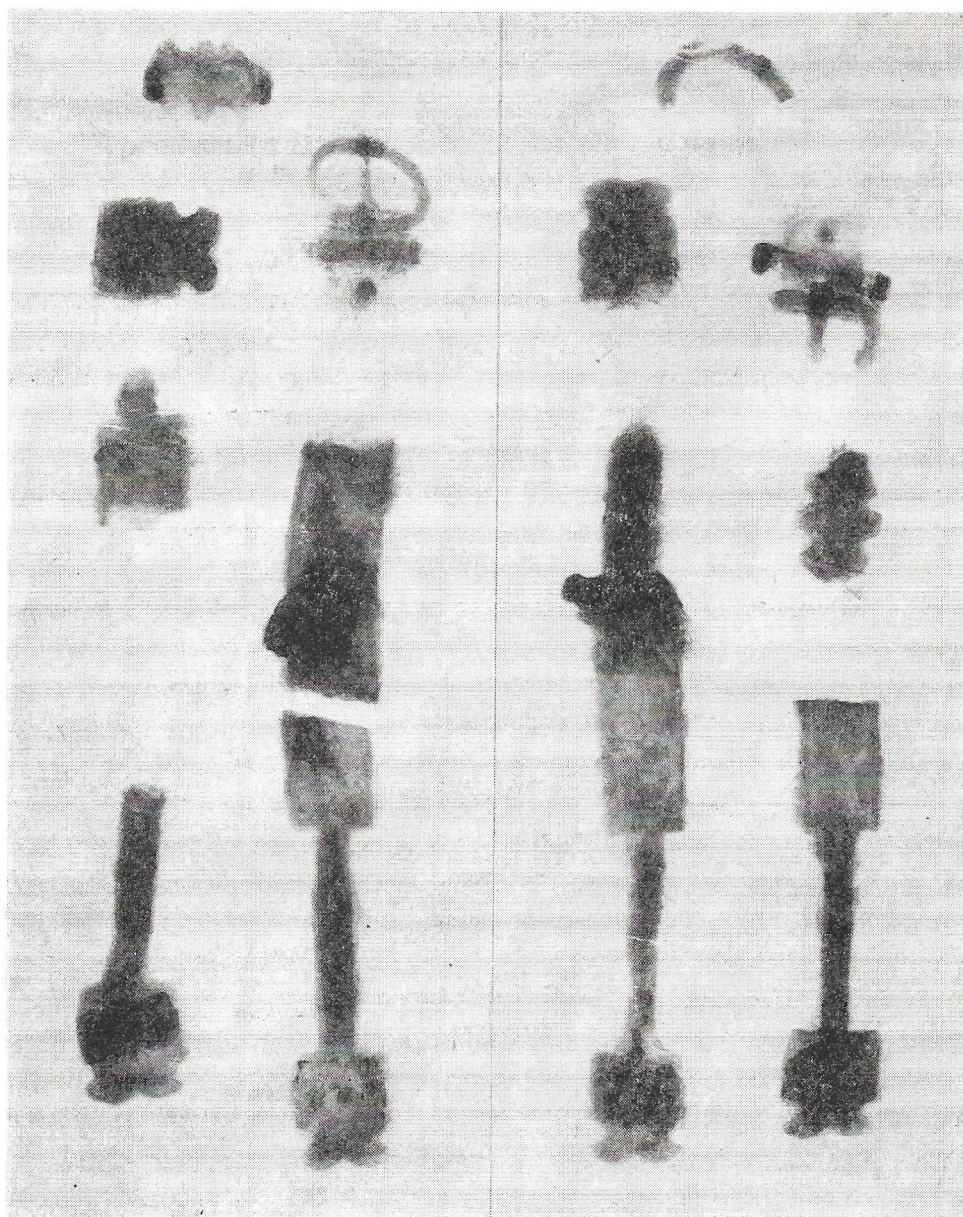
s trňom bola 13,7 cm, šírka čepele 2,1 cm. Truhla mala rozmery 55×190 cm, obrysy hrobovej jamy sa nedali zistiť. V hrobe bol pochovaný asi dvadsaťročný muž.

V hrobe IID 9 bolo pochované malé dieťa, podľa antropologického posudku asi 6-mesačné dievčatko. Pochovali ho pomerne ďaleko od ostatných zomretých. Kostra sa nachádzala v hĺbke asi 100 cm pod dnešným terénom, zachovali sa z nej len fragmenty lebky. Pri kostre sa nenašli nijaké datovateľné predmety, preto hrob možno len s malou pravdepodobnosťou priradiť k ostatným hrobom z 9. storočia.

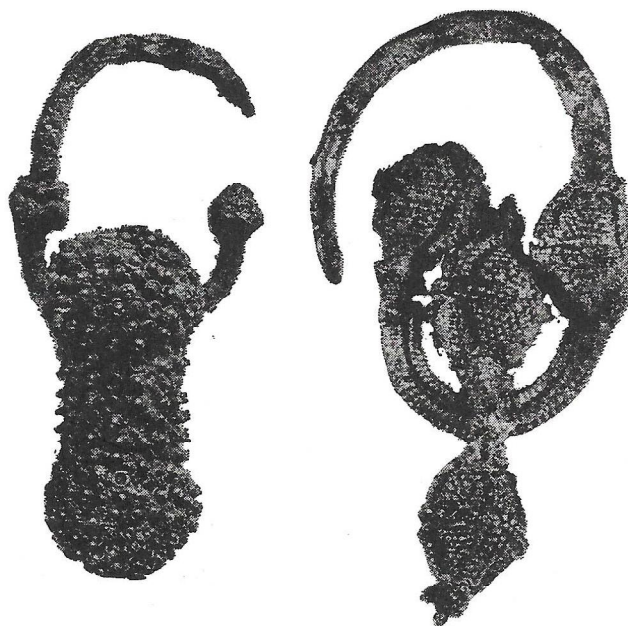
Hrob HD 10 sa nachádzal v severnej časti cintorína a obsahoval kostru asi 155 cm dlhú, ktorá bola uložená v hĺbke 145 cm pod povrchom. Stopy truhly sa nenašli, ani rozmery hrobovej jamy sa nedali zistiť. Pri pravom kolene kostry ležala v zásype strieborná (?) hrozienková náušnica s klasovitým príveskom. Párová k nej sa nenašla. Dolný oblúk a klások náušnice sú pokryté veľmi hrubou granuláciou. Keďže náušnica sa našla len jedna a bola v nelogickej polohe, možno sa domnievať, že sa do hrobu dostala ako milodar. Podľa kostry sa dá usúdiť, že v hrobe bola pochovaná 20 až 30-ročná žena.

Južne od hrobu HD 10 ležal hrob HD 11 s kostrou dospelého človeka v hĺbke 160 cm. Okolo kostry sa nachádzali stopy spráchnivenej rakvy; rozmery hrobovej jamy sa však nedali zistiť. Pri rozoberaní kostry sa našiel vedľa ľavého predlaktia zlomený železný nôž, pomerne veľký v porovnaní s ostatnými. Jeho dĺžka s trňom bola 18 cm, šírka čepele 1,8 cm. Kostra poukazuje na muža vo veku 20 až 30 rokov.

Hrob HD 13 ležal severne od hrobov HD 4 a HD 5. Kostra dlhá asi 150 cm sa nachádzala v hĺbke 150 až 160 cm pod povrchom. Okolo nej boli badateľné stopy spráchniveného dreva rakvy širokej 50 cm. Dĺžka rakvy ani rozmery hrobovej jamy sa nedali jednoznačne určiť. Len bočné steny boli v pôdoryse dobre viditeľné. Kostra bola veľmi silno strávená.

Tab. 2. Bíňa — Hospodársky dvor fary. Ostrohy z hrobu HD 3. Röntgenová snímka, pred konzervovaním

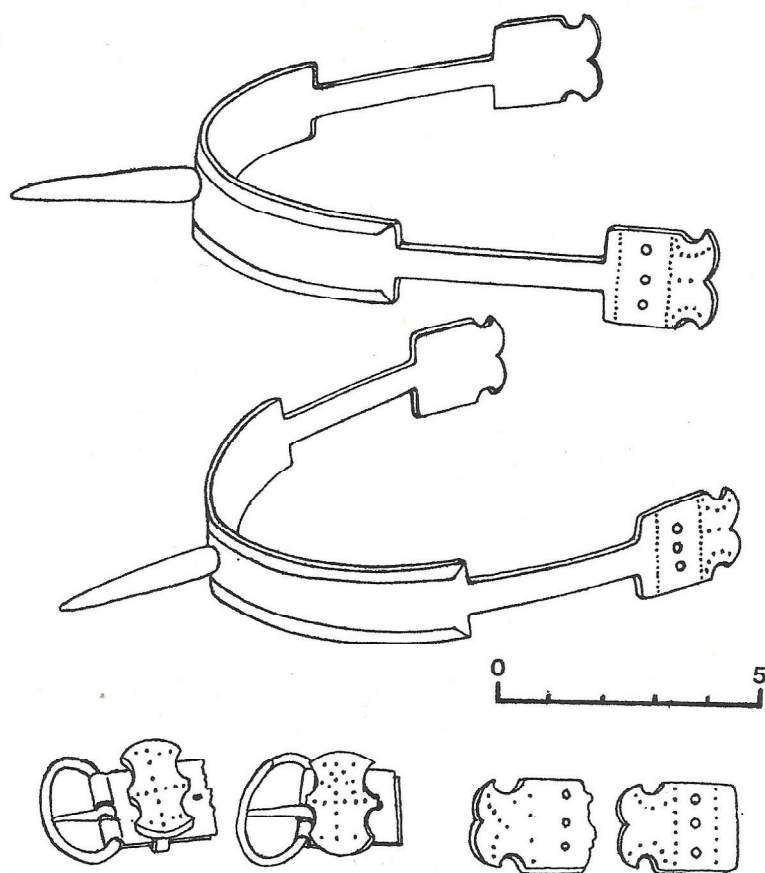

Tab. 3. Biňa — Hospodársky dvor fary. Typy náušnic z hrobu HD 14

Z lebky sa dali vybrať len fragmenty, napriek tomu sa dá určiť, že v hrobe bola pravdepodobne pochovaná mladá žena vo veku 17 až 22 rokov. V predĺžení ľavej ruky kostry ležal rovnobežne so stehnovou kosťou železný nožík s trňom, na ktorom bola pôvodne nasadená rukoväť. Nožík bol v čase nálezu dlhý 14 cm. Hrobová jama bola zahĺbená do zásypu pravekého objektu. Na iných miestach pohrebiska sa už v hĺbke 160 cm nachádzalo sterilné podložie.

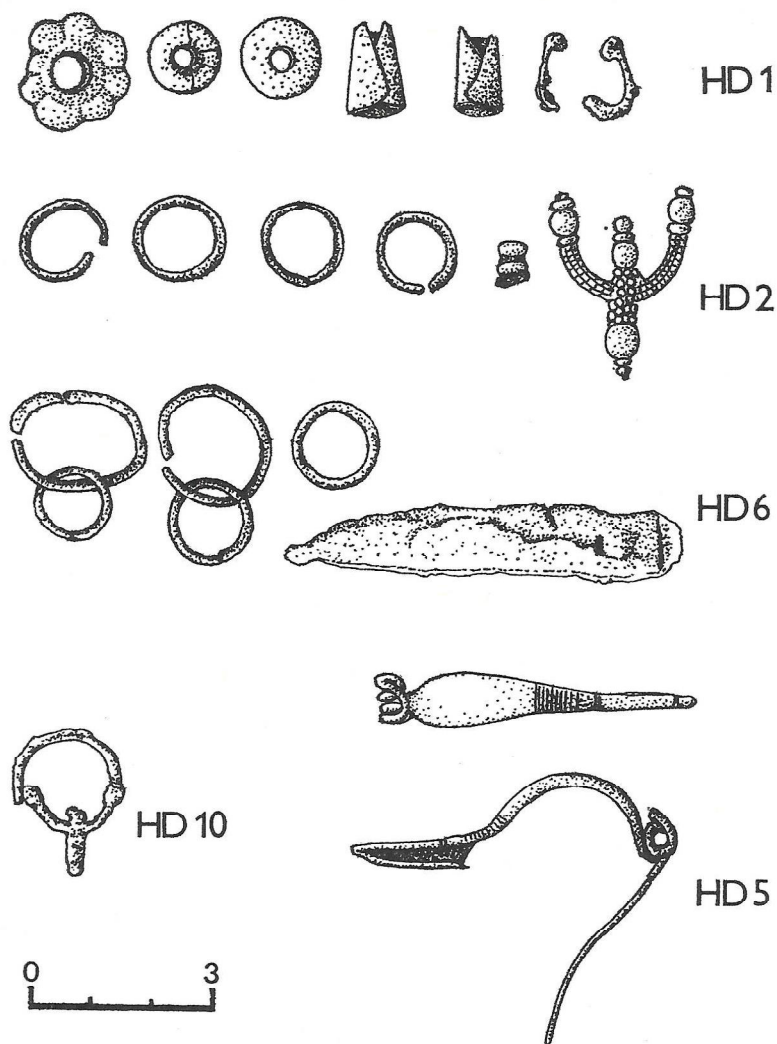
Hrob HD 14 bol najbohatším z hrobov objavených roku 1983 na cintoríne. Nachádzal sa na severnej periférii pohrebiska, kostra bola uložená v hĺbke 180 cm pod úrovňou terénu. Sterilné sprášové podložie sa ukazovalo už od úrovne —170 cm. Okolo kostry boli dobre viditeľné stopy spráchnivenej truhly či obloženia hrobovej jamy doskami. Viac pre obloženie by svedčili dosky, ktoré boli okolo lebky uložené do tvaru časti nepravidelného polygónu.

Okolo lebky, ktorá sa zachovala len v zlomkoch, ležali fragmenty viacerých strieborných náušnic rôznych tvarov (stĺpikové, bubienkové, hrozičkové). Všetky boli ozdobené granuláciou. Zachrániť a konzervovať (regenerovať) sa podarilo tri stĺpikové (žaludňové) náušnice, 4 bubienkové a 5 ďalších bubienkových vo fragmentoch. Použitie striebro bolo pomerne nekvalitné. Korodovalo, a možno predpokladať, že niekoľko ďalších náušnic (1 až 3 kusy) sa rozpadlo. Vo výške pravého ramena kostry ležal okrem toho strieborný prsteň s polguľovým granulovaným butónom a na prsiach

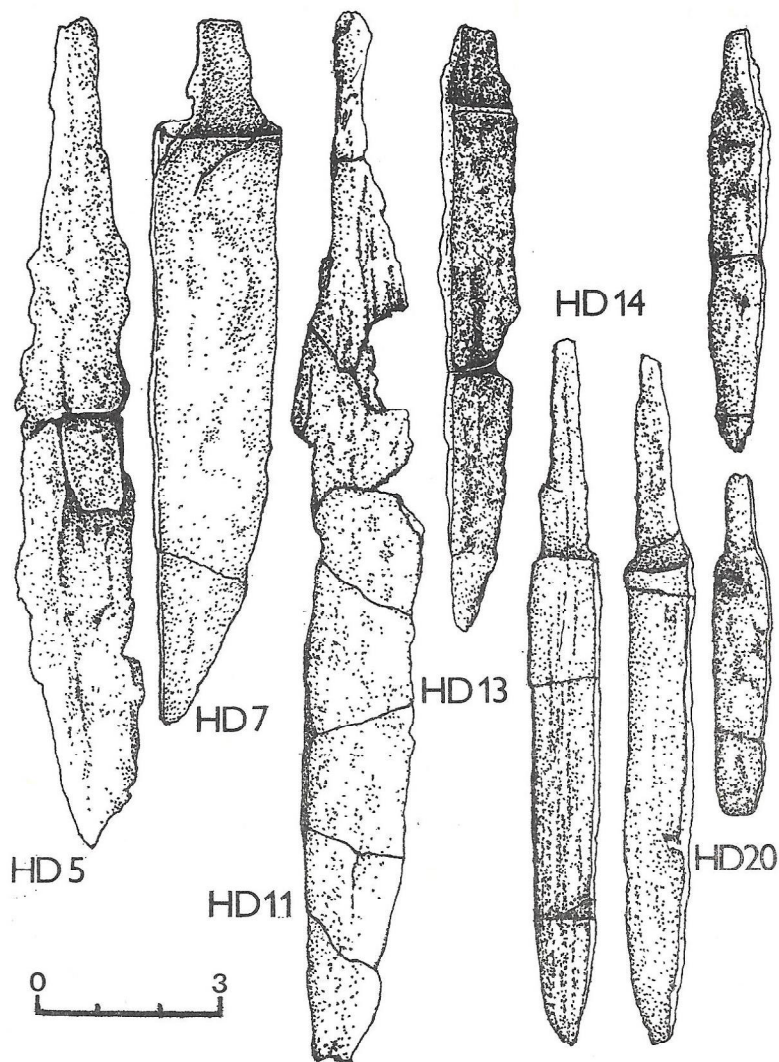
Tab. 4. Biňa — Hospodársky dvor fary. Ostrohy z hrobu HD 3.
Rekonštrukcia podľa rtg snímky

zlomky štyroch gombíkov. Dva menšie z nich majú povrch pokrytý hustou granuláciou. Pôvodne mali kruhové závesné ušká, tie sú dnes oddelené, lebo sa rozpadla časť plášťa gombíka pri ich napojení. Dva väčšie (mali pravdepodobne veľkosť bežných veľkomoravských gombíkov) sú úplne deformované a rozbité tlakom zeminy, preto ich nemožno rekonštruovať. Povrch oboch dutých gombíkov bol ozdobený tepaným motívom s florálnymi (rastlinnými) a možno aj zoomorfnými prvkami (vtáčik?) na puncovanom pozadí. Z obidvoch gombíkov sa okrem fragmentov plášťa zachovali aj závesné ušká v tvare strieborného krúžku. Výzdoba na fragmentárne zachovaných kusoch plášťa je nápadne podobná výzdobe gombíkov z moravských lokalít (Hrubý, 1965). Pochovaná mala na prste ľavej ruky štítkový prsteň z farebného kovu, pravdepodobne bronzu. Jednoduchá otvorená pásiková obrúčka mala priletovaný kruhový štítok. Plocha štítku je členená na osem políčok v tvare kvapky či kvetného lístka. V strede štítku je malý kruhový otvor. V priehradkach tvaru lístkov

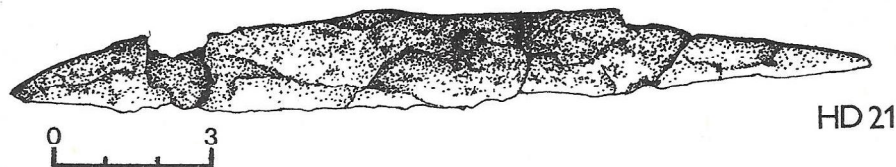
Tab. 5. Bíňa — Hospodársky dvor fary. Nálezy z hrobov HD 1, HD 2, HD 5, HD 6 a HD 10

sa nachádzali jemné kovové šupiny, z ktorých niektoré vypadli. Zdá sa, že pôvodne boli priehradky vyplnené emailom alebo inou dekoratívnou hmotou. Pri vyberaní sa našiel štítok oddelene od obrúčky, lebo spojivo použité pri letovaní sa rozpadlo. V hline okolo prsteňa sa našli tri bronzové guľky (priemer 2,5 mm), ktoré mohli byť pôvodne súčasťou výzdoby prsteňa. Kostra bola pomerne silno strávená. Z hrobu sa dali vybrať len fragmenty lebky a dlhých kostí. Z prstov sa zachovali len tie články, ktoré sa nachádzali v blízkosti prsteňa a boli zakonzervované jeho korodovaním. Pri pravom predlaktí pochovanej osoby ležali spolu dva menšie

Tab. 6. Bíňa — Hospodársky dvor fary. Železné nožíky. Nálezy z hrobov HD 5, HD 7, HD 11, HD 13, HD 14 a HD 20

železné nožíky. Zdá sa, že bývali uložené v spoločnej pošve, pravdepodobne spevnenej drevom. Z dreva mohli byť aj rukováti nožíkov, nastoknuté na trne v predĺžení čepelí. Oba nožíky sú veľmi korodované a po konzervovaní z nich ostali len neforemné plátky železa. V čase nálezu boli nožíky dlhé 11,5 a 12 cm, po konzervovaní 11,2, resp. 11,5 cm. Stopy po drevenej schránke, ktorá sa pôvodne javila ako truhla (rakva), sa v tomto prípade líšili od stôp v iných hrobách. Hlava kostry ležala v priestore vymedzenom tromi stranami nepravidelného polygónu, ktoré

Tab. 7. Bíňa — Hospodársky dvor fary. Železný nožík z hrobu HD 21

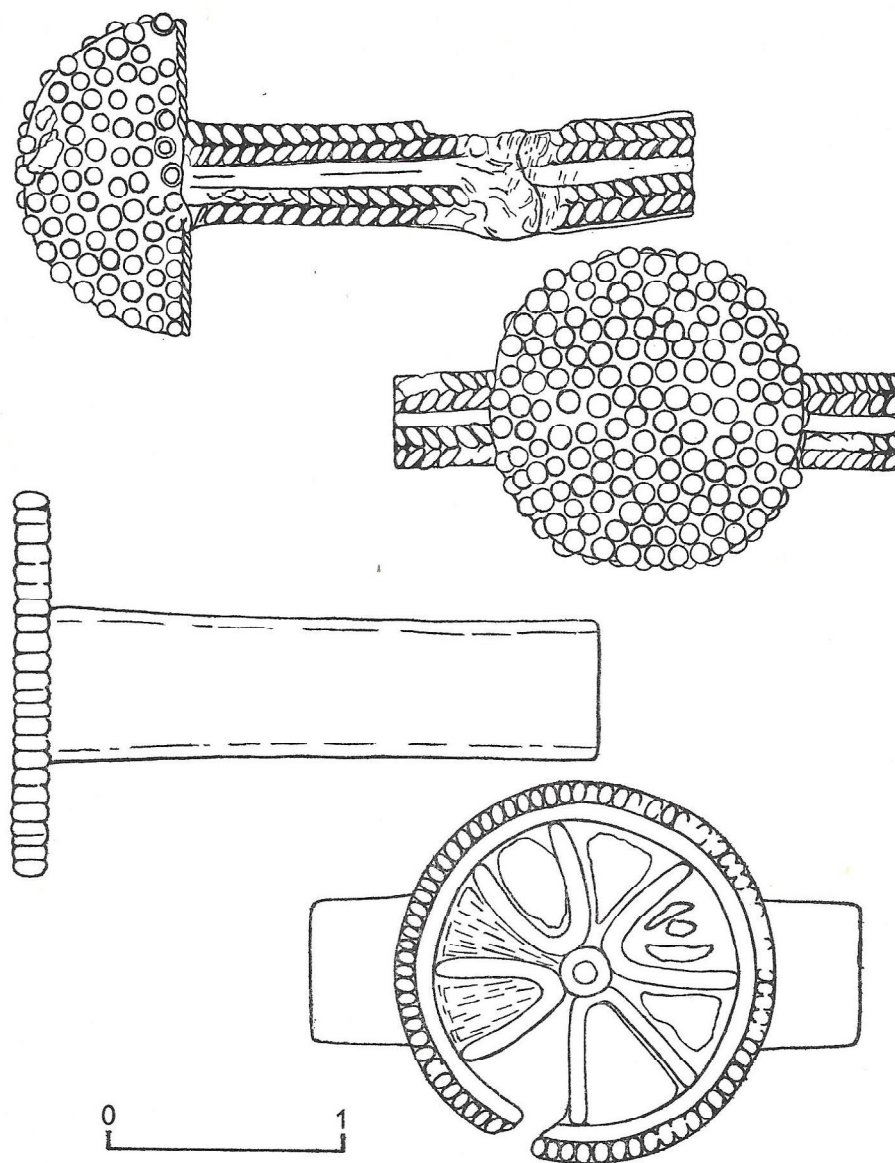
nadväzovali na pozdĺžne steny. Ani v jednom hrobe sa však nenašli železné klince ani iné stopy po spájaní drevených dosiek. Nie je teda vylúčené, že hrob mohol byť doskami len vyložený (obložený) a že „vrchnák“ sa vkladal do hrobu samostatne až po uložení mŕtvol. Obrys obloženia či „truhly“ sa dal sledovať na oboch stranách, aj pri nohách. Tenká hnedá jemná vrstvička nad a pod kostrou svedčila o spráchnivených doskách. Obloženie bolo dlhé 175 cm, pri hlave široké 60 cm a pri nohách 40 cm. Podľa antropologického posudku bola v hrobe pochovaná žena na hranici dospelosti, vo veku 17 až 25 rokov. Množstvo a kvalita jej šperkov poukazujú na jej významné spoločenské postavenie. Na kostre sa podarilo konštatovať znaky (lopatkovité zuby), ktoré svedčia o tom, že nepochádzala z domáceho obyvateľstva, že jej predkovia boli pravdepodobne cudzieho (neslovanského) pôvodu. Všetky šperky nájdené v hrobe pochádzajú pravdepodobne z moravských šperkárskych výrobných centier (Mikulčice?).

Významným kritériom pri posudzovaní spoločenského postavenia pochovanej môže byť aj fakt, že sa v jej hrobe našli až dva železné nožíky (pôvodne v spoločnej pošve) — na rozdiel od ostatných hrobov, ktoré pravidelne obsahujú len jeden nôž.

To, že sa hrob nachádzal bokom od centra pohrebiska, že sa blízko neho nenachádzali iné kostry, by mohlo svedčiť aj o pomerne rozsiahlej mohyle alebo rove navrhnutom nad hrobom. Priemer kruhového násypu nad hrobom by mohol byť 3 až 3,5 m (s ohľadom na hroby HD 9, HD 10, HD 11). Výšku dnes už nemožno z nijakých indícií ani predpokladať.

Okrem kostry HD 14 sa v hrobe našla jedna kosť malého dieťaťa, veľkosťou zodpovedajúca veku novorodenca. Nemožno však dokázať jej súvislosť s kostrou dospelaj, do hrobu sa mohla dostať sekundárne, pravdepodobne so zásypom.

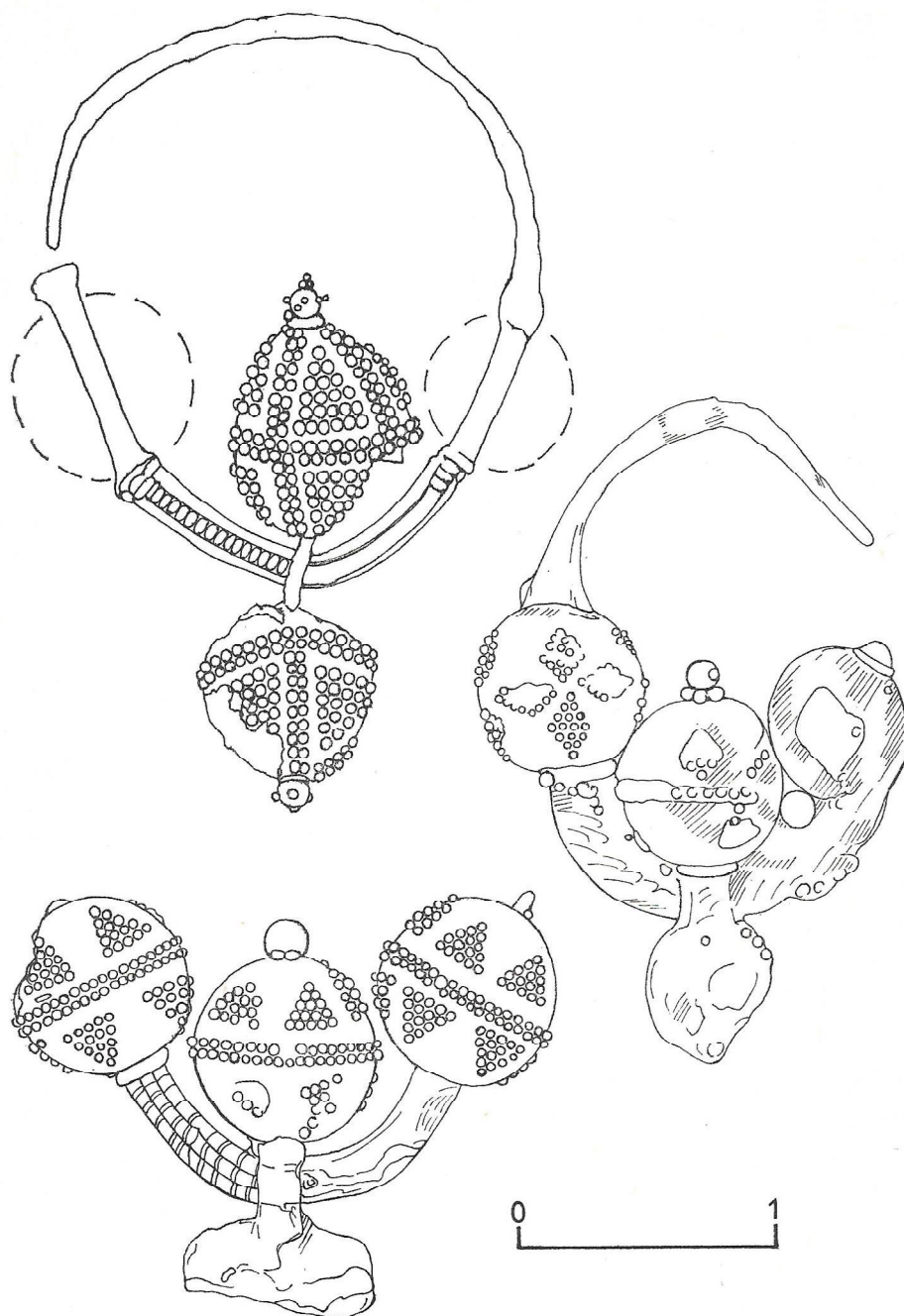
H r o b H D 1 6, odkrytý roku 1985, neobsahoval datovateľné nálezy. Bol to najhlbšie uložený hrob na celom pohrebisku. Kostra ležala v hĺbke 240 cm pod povrchom, dno hrobu bolo až 90 cm zahĺbené do sterilného podlažia (spraše). Kostra bola mimoriadne dobre zachovaná. Od obvyklého smeru západ-východ bola odklonená o 24°. V zásype nad kostrou sa nachádzalo niekoľko nevýrazných slovanských črepov. Napriek absencii náleзов možno hrob datovať najneskôr do konca 9. storočia, resp. priradiť

Tab. 8. Bíňa — Hospodársky dvor fary. Prstene z hrobu HD 14

ho k skúmanému veľkomoravskému pohrebisku. V hrobe bola pochovaná žena vo veku 30 až 40 rokov. Hrobová jama bez stôp truhly mala rozmery 40 × 160 cm.

Hroby HD 20 a HD 21 ležali tesne vedľa seba, na približ-

Tab. 9. Bíňa — Hospodársky dvor fary. Náušnice z hrobu HD 14

ne rovnakej úrovni (—150 cm). Obidve kostry boli orámované stôpami spráchniveného dreva, dosky sa objavovali nad aj pod kostrami. Klince sa nenašli, ale možno predpokladať, že pochovaní ležali v rakvách. Kostra HD 20 bola pomerne silno strávená. Pri vnútornej strane pravého stehna ležal skorodovaný železný predmet. Bol to buď jeden železný nôž, alebo dva nože uložené v spoločnej drevenej pošve, z ktorej sa na zlomkoch železa zachovali v hrdzi konzervované odtlačky. Lavá časť kostry bola mierne porušená: jabĺčko z ľavého kolena sa nachádzalo na mieste ľavého ucha, kostičky z prstov ľavej ruky boli roztrúsené pozdĺž ľavej stehnovkej kosti a pod kolenom. Tieto presuny nastali zrejme ešte v čase, keď bola truhla dutá, buď vodou, alebo ich pravdepodobne spôsobil malý hlodavec. Truhla mala rozmery 60×190 cm. V hrobe bola pochovaná pomerne stará žena: 50 až 60-ročná.

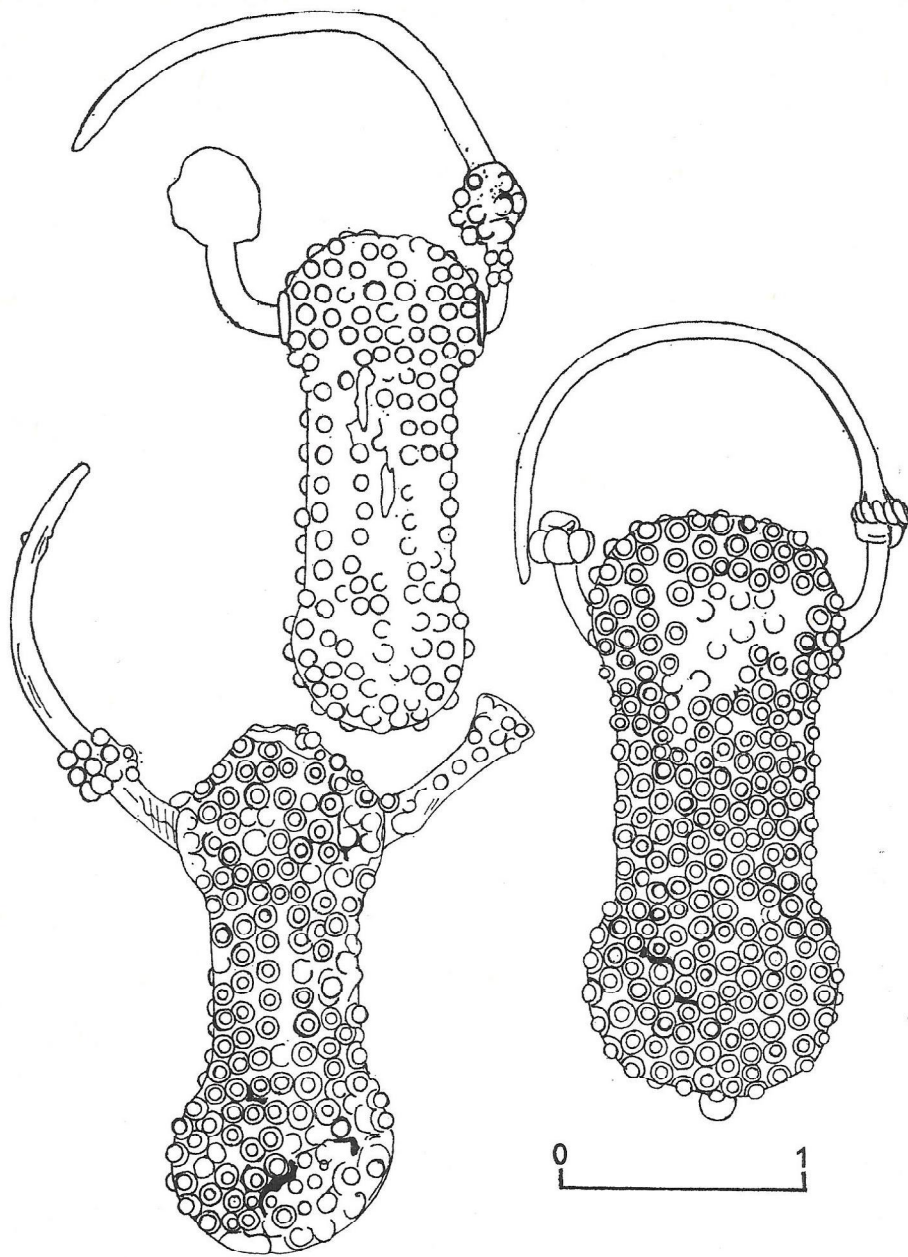
Hrob HD 21 bol situovaný skoro presne v geometrickom strede skúmanej skupiny hrobov. V hĺbke 60 až 70 cm pod povrchom sa najprv objavili stopy kruhového ohniska s prepáleným dnom a podložíom. V centre ohniska bola hlina vypálená do oranžovej farby, bola pomerne tvrdá, ale súčasne krehká, takže sa po vyzdvihnutí z miesta nálezu rozpadala. Ohnisko neobsahovalo nijaké črepy a na prvý pohľad bolo jasné, že nepatrí k žiadnemu objektu. Preto sme ho rozrezali tak, že jeho západná polovica ostala zachovaná a len na mieste východnej polovice sa kopalo do hĺbky. V úrovni 140 až 150 cm pod povrchom sa objavili stopy spráchniveného dreva vrchnáka truhly. Truhla mala rozmery približne 55×190 cm. Po odstránení zvyškov drevenej dosky na jej východnom konci sa naozaj ukázali kosti nôh pochovaného. Pretože bolo evidentné, že ohnisko prekrýva hrob, odstránila sa jeho ďalšia časť — severozápadný kvadrant v susedstve hrobu HD 20. Potvrdilo sa, že pod ohniskom je skutočne situovaný hrob. Ohnisko sa nachádzalo v reze terénu približne na úrovni 9. storočia, teda v hĺbke 60 až 70 cm pod úrovňou z roku 1986. Hrob pod ním bol v hĺbke 140 až 150 cm, čo znamená, že v 9. storočí ho zahĺbili len asi 80 cm pod vtedajším povrchom. V hrobe HD 21 mala pochovaná osoba medzi dlaňou ľavej ruky a ľavým stehnom položený železný nožík. Iné predmety sa v hrobe nenašli. Kostra je podľa posudku antropológa pozostatkom muža, ktorý zomrel asi vo veku 40 až 60 rokov.

Nápadný a na pohrebisku v Bíni ojedinelý je výskyt ohniska nad hrobom HD 21. Stred ohniska sa nachádzal nad kolenami, resp. stehnami pochovaného. Vatra nad hrobom musela horieť pomerne dlho a intenzívne, aby sa až 10—15 cm hrubá vrstva zeminy prepálila do oranžova. Pracovník AÚ SAV v Nitre síce vzorky prepálenej zeminy odobral, ale tie sa nakoniec bez analýzy zničili.

Výskyt ohniska nad hrobom svedčí o pretrvávajúcej pohanskej tradícii, kostrové pochovávanie s truhlami (či dreveným obložením kostry v hrobe), pri ktorom je pochovaný vždy orientovaný tvárou na východ, svedčí o kresťanstve. Výskyt ohnisk nad kostrovými hrobmi je známy aj z iných lokalít. J. Eisner (Eisner, 1966) konštatoval oheň nad hrobmi v Devínskej

Tab. 10. Bíňa — Hospodársky dvor fary. Náušnice z hrobu HD 14

Tab. 11. Bíňa — Hospodársky dvor fary. Náušnice z hrobu HD 14

Novej Vsi, V. Hrubý nad hrobmi v Starom Měste pri Uherskom Hradišti (Hrubý, 1965). Hroby v Devínskej Novej Vsi boli v porovnaní s biňanskými oveľa staršie, hroby v Starom Měste sú v podstate súčasné. V Bíni sa v ohnisku nenašli stopy zvieracích kostí, vaječných škrupín ani nádob, ktoré vraj v Starom Měste svedčia o pohrebnej hostine. Na inom mieste V. Hrubý vysvetľuje oheň nad hrobom ako doklad očistného rituálu, ktorý mal možno odháňať zlých duchov — démonov. Také vysvetlenie by bolo možné prijať aj v prípade ohniska nad hrobom v Bíni.

H r o b H D 2 2 na severnom okraji cintorína datujeme do veľkomoravského obdobia len neisto. Kostra sa nachádzala v hĺbke 210 až 220 cm, v hrovej jame zahĺbenej do sterilného podložja. Hrobová jama na úrovni kostry mala rozmery približne 70×195 cm. V hrobe sa nenašli nijaké datovateľné predmety.

Na základe nálezovej situácie, predmetov, ktoré sa našli v hrobch a na základe analógií, možno datovať kostrový cintorín v Bíni na mieste bývalého hospodárskeho dvora rímsko-katolíckej fary do poslednej štvrtiny 9. storočia, resp. na začiatok 10. storočia. Predmety v hrobch poukazujú na kontakt obyvateľstva Bíne v 9. storočí s moravskými kultúrnymi centrami. V prípade ženy pochovanej v hrobe HD 14 sa možno domnievať, že jej do hrobu uložili (ako súčasť oblečenia, nie ako milodar!) celú jej výbavu, z ktorej aspoň časť pochádza z Moravy. Predpokladáme, že objavený a preskúmaný cintorín bol súkromným pohrebiskom rodiny zemepána a že všetci tam pochovaní boli navzájom blízki príbuzní a ich manželky. Ani pomerne veľká vzdialenosť od predpokladanej sakrálnej stavby (na mieste románskeho kláštorného kostola?, na mieste rotundy?) nevylučuje, že pochovaní boli kresťania. Výskyt ohniska nad hrobom HD 21 však poukazuje na pretrvávajúce pohanských tradícií aj v kresťanskej spoločnosti na prelome 9. a 10. storočia.

LITERATÚRA

BIALEKOVÁ, D., 1977: Sporen von slawischen Fundplätzen in Pobedim (Typologie und Datierung). SIA, 25, s. 103—160.

DOSTÁL, B., 1966: Slovanská pohřebiště ze střední doby hradištní na Moravě. Praha.

EISNER, J., 1966: Rukověť slovanské archeologie. Praha.

HABOVŠTIK, A., 1966: K otázke datovania hradiška v Bíni. SIA, 14, s. 439—486.

HOLČÍK, Š., 1980: Zisťovací výskum v Bíni. AVANS v roku 1978, Nitra, s. 113—115.

HOLČÍK, Š., 1981: Eneolitický detský hrob v Bíni. AVANS v roku 1980, Nitra, s. 86—88.

HRUBÝ, V., 1965: Staré Město, velkomoravský Velehrad. Praha.

KAVÁNOVÁ, B., 1976: Slovanské ostruhy na území Československa. In: Studie AÚ ČSAV v Brně IV, 3, Brno.

KLANICA, Z., 1985: Náboženství a kult, jejich odraz v archeologických prameňech. In: POULÍK, J. — CIROPOVSKÝ, B. a kolektiv: Velká Morava a počátky československé státnosti. Praha — Bratislava, s. 107—139.

POULÍK, J., 1948: Staroslovanská Morava I. Praha.

EIN GROßMÄHRISCHES GRÄBERFELD IN BIŇA

Štefan Holčik

Resümee

Biňa ist eine schon seit längerem bekannte archäologische Fundstelle am Westufer der Gran, in etwa 17 km Entfernung von ihrer Mündung in die Donau. Die mehrjährige systematische archäologische Grabung im Gemeindezentrum erschloß ein relativ kleines, dafür aber sehr bedeutsames Gräberfeld. An der Stelle des landwirtschaftlich genutzten Bodens im Areal der röm.-kath. Pfarrei, etwa 100 m nördlich der romanischen Kirche, wurden 22 Körpergräber gefunden, von denen 16 in das letzte Viertel des 9. und in das beginnende 10. Jh. datierbar sind.

Viele der Gräber enthielten Spuren eines Holzsarges oder einer Holzverkleidung der Grabgrube. In einem Grabe entdeckte man Eisensporen mitsamt den zu ihnen gehörenden Schnallen, die mit inkrustiertem Kupfer- bzw. Bronzeornament verziert waren. Die Sporenschenkel sind mit dem charakteristischen Schwalbenschwanzmotiv abgeschlossen und sind westeuropäischer Herkunft.

Die übrigen Gräber enthielten regelmäßig Eisenmesser (in zwei Gräbern ein Paar) und typischen Schmuck.

Eine bedeutsamere Kollektion von Silberschmuck fand sich in einem Frauengrab (HD 14). Die Tote wies im Grab eine Garnitur von mindestens 14 Ohrringen verschiedener Typen auf, von denen sich 12 konservieren ließen, die übrigen jedoch nur in Fragmenten blieben. Unter den Bruchstücken befinden sich auch vier hohle Silberknöpfe. Auf einem Finger der linken Hand hatte die Tote einen Bronze-fingerring mit blütenförmigem Schildchen. Ein Silberfingerring mit granuliertem Bouton wurde in der Verschüttung des Grabes beim rechten Oberarmknochen der Toten gefunden. Nach anthropologischer Beurteilung des Skelettes war die bestatete Frau fremder Herkunft. Ihr Schmuck sind als Erzeugnisse von Juwelierwerkstätten zu betrachten, die im 9. Jh. in den großmährischen Zentren arbeiteten (Mikulčice?).

Im geometrischen Mittelpunkt der Gräbergruppe lag das Grab eines älteren Mannes (HD 21). Über dem Grab, etwa 80 cm oberhalb des Skelettes, brannte in der Vergangenheit ein großes Feuer. Es erhielt sich der bis zur Orangefarbe durchglühte Brandplatz, dieser wurde nur ein einziges Mal benützt. Der Fund ist ein Beweis über das Anlegen eines Feuers über dem frischen Grab und belegt das Überleben heidnischer Sitten im christlichen slawischen Milieu an der Neige des 9. Jh.